

УДК 330.34; 338.33; 658.5

Капелюшна Т.В., к.е.н.,
Державний університет
телекомунікацій

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА З ВИКОРИСТАННЯМ СТАТИКО-ДИНАМІЧНОГО ПІДХОДУ

У статті приділено увагу важливості управління у функціонуванні та розвитку підприємства, розглянуто ефективність як об'єкт процесу управління в умовах теперішнього функціонування підприємств. Наведено існуючі підходи до оцінки механізмів управління підприємствами. Обґрунтовано оцінювання ефективності механізму управління сталим розвитком за використання статико-динамічного підходу, який дозволить досліджувати сталість розвитку підприємства в часі. Відзначено доцільність використання індексного методу, який надасть можливість враховувати динамізм функціонування підприємства, матиме індексовану величину – показник, зміну якого відображає індекс, що особливо важливо в управлінні сталим розвитком підприємства. Запропоновано проводити диференціацію за інтегральним індексом зміни показників бізнес-процесів в залежності від типу діяльності підприємств. Зазначено, що універсальність та адекватність запропонованого підходу дозволить покласти його в основу прогнозування сталого розвитку підприємства.

Ключові слова: управління, механізм управління, ефективність, розвиток підприємства, інтегральний індекс зміни, коефіцієнт сталості розвитку.

Постановка проблеми. Важлива роль на теперішній час відведена управлінню, як у досягненні намічених цілей на шляху побудови економічно спроможної та розвиненої країни, так і у ефективному функціонуванні суб'єктів господарювання. Слід відмітити, що споживання сьогодні набуває все більших масштабів, навіть, можна стверджувати, що настає «епоха споживання», а ефективність має досягатися з урахування обмеженості ресурсів, їх оптимальному використанні. Формування засад розвитку має вбачатися у ефективному використанні наявних ресурсів при постійній оцінці ефективності існуючих механізмів управління розвитком підприємств, організацій, окремих галузей. Тобто, необхідно проводити оцінку зміни показників, що обумовлюють визначені складові механізму в динаміці, що дозволить дослідити сталість розвитку підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, невирішена раніше частина загальної проблеми. Проблематика, що стосується механізмів управління підприємством набуває все більшої актуальності, розглядаються складові механізму управління: організаційний, економічний; важелі впливу: правові, економічні, соціальні, екологічні, організаційно-управлінські і фінансово-економічні. Науковцями Л. Тараєвською, Л. Ришук, Ю. В. Горемікіною, Л. Р. Галько, В. П. Стасюк, А. В. Куценко, О. В. Шипоновим, Н. Г. Метеленко, В. М. Кобелевим опрацьовано підходи до оцінки механізму управління підприємствами, але дослідження у повній мірі не охоплюють питання підходу до оцінки механізму управління у контексті сталого розвитку, тому потребують подальшого вивчення.

Мета дослідження. Запропонувати методичний підхід щодо оцінювання ефективності механізму управління сталим розвитком підприємства.

Виклад основного матеріалу. Розгляд питань, що стосуються розвитку та ефективності функціонування підприємств набувають все більшої актуальності в умовах високої конкуренції, нестабільності та кризових явищ у державі. Про позитивний результат і розвиток можна говорити лише при умілому управлінні. Теперішня неспроможність підприємствами забезпечити ефективність своєї роботи призводить до того, що об'єктом

процесу управління на сьогоднішній час автоматично стає його ефективність. За умов нестабільного функціонування підприємств гостро постає питання пошуку механізмів управління сталим розвитком підприємства і належної їх оцінки, адже ефективно можна управляти тим, що оцінюється влучно підібраним підходом. В напрямку пошуку підходів до оцінки механізму управління зроблено чимало кроків. Зокрема, у працях Л. Тараєвської та Л. Рищук запропоновано здійснювати оцінку з урахуванням локального, системного та загального рівнів через критерії кількісної оцінки, що, на думку самих авторів, дасть змогу вчасно сформулювати уявлення про можливі загрози та сформулювати ефективну систему стратегічного розвитку організації [11]. У роботі Ю. В. Горемикіної запропонований підхід до оцінювання ефективності соціальних послуг із застосування теорії нечітких множин [3]. Л. Р. Галько пропонує підходи до інтегрального оцінювання рівня його економічної стійкості з урахуванням рівневих аспектів стійкого розвитку підприємства [2]. У праці В. П. Стасюка наведено формальний підхід до визначення оптимального режиму оцінки нематеріальних активів з урахуванням втрат від невизначеностей, який засновано на мінімізації часу оцінювання величини трансакцій цих витрат [10]. Автор А. В. Куценко пропонує методичний підхід щодо оцінки функціонування, можливостей удосконалення та змін організаційно-економічного механізму управління ефективністю діяльності підприємств роздрібною торгівлі України [8]. О. В. Шипонова пропонує комплексно-методичні підходи до реформування фінансово-економічного механізму підприємства [12], Н. Г. Метеленко представляє нову цілісну концепцію формування внутрішнього господарського механізму на підставі комплексного сумісного використання системно-цільового, процесного та функціонально-технологічного підходів [9]. Для визначення ефективності механізму управління підприємством В. М. Кобелев запропонував застосовувати комплексний підхід, який формується виходячи з розрахунку низки індексів: індексу, який характеризує виробничу діяльність; індексу використання необоротних активів; індексу використання трудових ресурсів; індексу використання матеріальних ресурсів; індексу використання фінансових ресурсів; індексу, який характеризує стан розрахунків [6].

На основі аналізу вищевикладених підходів, а також у попередньо проведеному дослідженні [5] можна зробити висновок, що обґрунтованим є оцінювання ефективності механізму управління сталим розвитком з використанням статико-динамічного підходу, який базується на розгляді ефективності в часі та дозволяє дослідити сталість розвитку підприємства впродовж аналізованого періоду, що і є результируючою ознакою ефективності механізму управління сталим розвитком підприємств. Поєднуючи механізм з ресурсами підприємства, величина яких постійно змінюється в залежності від обсягів, доцільно використовувати індексний метод, який дозволить враховувати динамізм показників, матиме індексовану величину, зміну якого відображає індекс.

Взагалі, індексний метод – це один із прийомів елімінування, який ґрунтується на відносних показниках динаміки, просторових порівняннях, виконанні плану, що виражають відношення фактичного рівня аналізованого показника в звітному періоді до його рівня в базисному періоді (або до планового) [4]. Обмежень у використанні методу практично не існує, оскільки реальність відображається в штучній системі координат аналізованих показників. Саме тому його використання при оцінюванні ефективності механізму управління сталим розвитком підприємства дає можливість виявити і вчасно реагувати на зміни факторів зовнішнього середовища, встановити зв'язки між станом підприємства та можливими напрямками сталого розвитку, тобто, на наш погляд, є доцільним та обґрунтованим.

Таким чином, індекси – це відносні системні показники, які характеризують зміни економічних, соціальних та інших явищ у часі, у просторі чи у зіставленні з будь-якою базою порівняння (стандартними, плановими або середніми величинами, показниками минулих періодів, кращих підприємств, організацій, установ тощо). Кожний індекс має індексовану величину. Індексована величина – це показник, зміну якого відображає індекс [7, с. 111].

Крім того, при застосуванні індексного методу за кожним з конкретних показників розраховуються динамічні індекси, за якими виводиться стала або зважена середня. Вид нормування або стандартизації дає змогу перейти від вихідних показників до безрозмірних величин, які мають однакову амплітуду коливань від 0 до 1 [1].

Запропонований методичний підхід до оцінювання ефективності механізму управління сталим розвитком ґрунтується на використанні статико-динамічного підходу, що передбачає вивчення ефективності в часі та дозволяє дослідити сталість розвитку підприємства впродовж аналізованого періоду, що і є результируючою ознакою ефективності механізму управління сталим розвитком промислових підприємств та підприємств сфери послуг.

На основі результатів дослідження найбільш розповсюджених методик оцінки розвитку підприємства сформовано систему основних фінансових показників, які і є основою моделі оцінювання ефективності механізму управління сталим розвитком промислових підприємств та підприємств сфери послуг за величиною зміни рівня розвитку у динаміці. Системи фінансових показників, які комплексно характеризують фінансовий стан, можуть визначатися для окремо взятого підприємства, проте головними залишаються коефіцієнти ліквідності, рентабельності, фінансової стійкості та ділової активності.

З метою отримання адекватних результатів оцінювання ефективності механізму управління сталим розвитком промислових підприємств та підприємств сфери послуг пропонуємо оцінювати зміни показників, що обумовлюють визначені складові механізму в динаміці, для чого доцільно використовувати індексний метод, який дозволяє охарактеризувати тенденції сталого розвитку підприємства досліджуваних галузей в межах фінансових та господарських бізнес-процесів підприємств, що уможливить оцінку сталості їх розвитку по відношенню до інших досліджуваних підприємств, і, відповідно, ефективності механізму управління сталим розвитком по кожному з досліджуваних підприємств (рис. 1).

Визначення загального коефіцієнта сталості розвитку підприємства проводиться шляхом розрахунку інтегрального індексу зміни групи показників по кожному з бізнес-процесів за формулою:

$$I_{tr} = \frac{\sum I_{tr}}{n}, \quad (1)$$

де, I_{tr} – інтегральний індекс зміни групи показників по кожному з бізнес-процесів; n – кількість показників.

Інтегральний індекс зміни показників по кожному з бізнес-процесів є результируючим показником ефективності механізму управління сталим розвитком підприємства, який дозволяє порівнювати конкретне підприємство з іншими підприємствами галузі. Індекс зміни i -го показника кожного підприємства протягом p ’яти років визначається за наступною формулою:

$$I_{tr} = \frac{K_t}{K_{t-1}}, \quad (2)$$

K_t – характеризує той чи інший бізнес-процес підприємства у звітному році;

K_{t-1} – коефіцієнт, що характеризує той чи інший бізнес-процес підприємства у базисному році.

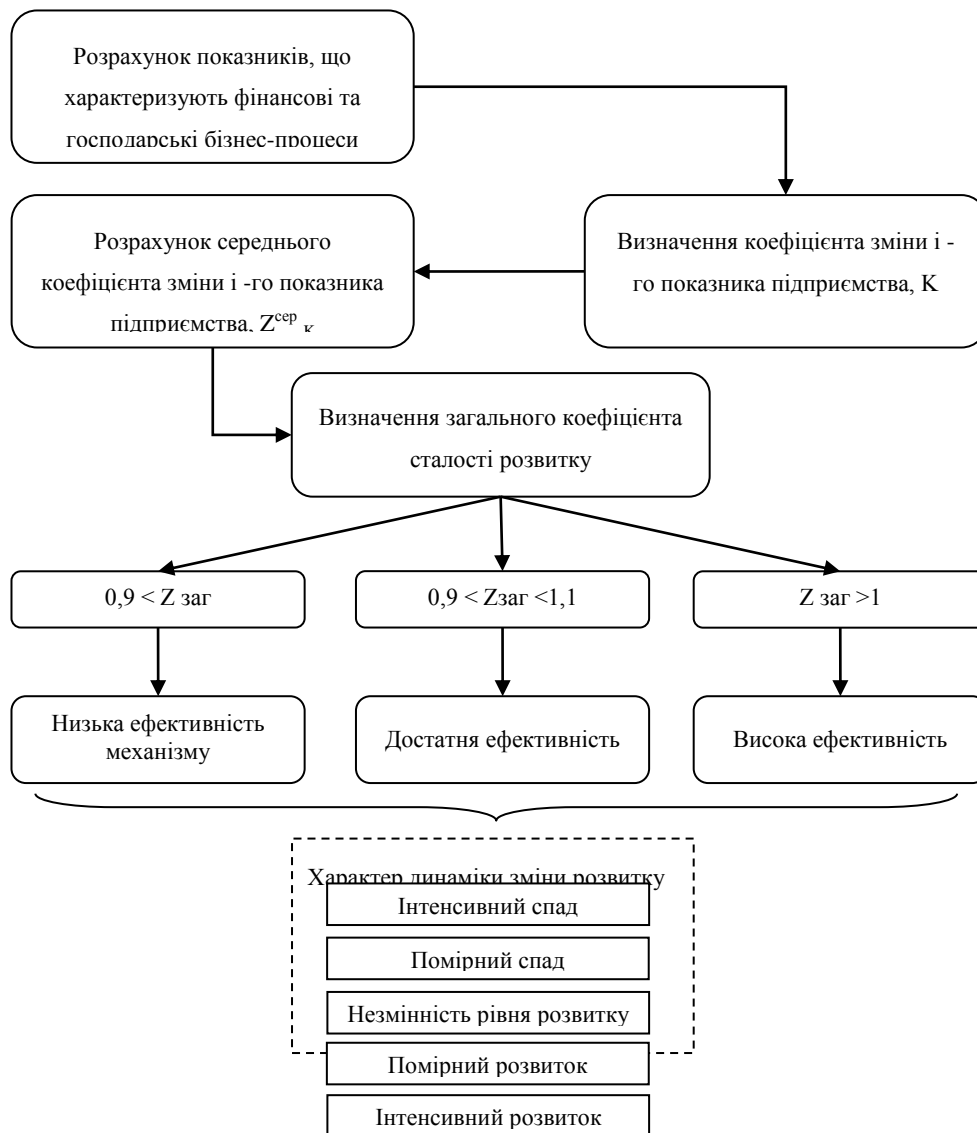

Рис. 1. Структурно-логічна модель оцінювання ефективності механізму управління сталим розвитком

Джерело: розроблено автором

З метою забезпечення об'єктивного оцінювання ефективності механізму управління сталим розвитком промислових підприємств та підприємств сфери послуг за запропонованою методикою пропонується диференціація інтегрального індексу зміни показників бізнес-процесів ефективності механізму управління сталим розвитком промислових підприємств та підприємств сфери послуг (табл. 1, табл. 2), яка включає три діапазони значень, що характеризують ефективність механізму управління сталим розвитком. При цьому розподіл на діапазони значень формується у відповідності до зміни показників підприємства по відношенню до показників решти досліджуваних підприємств галузі, які, в даному випадку, є виразниками показників по галузі.

Таблиця 1

Диференціація за інтегральним індексом зміни показників бізнес-процесів ефективності механізму управління сталим розвитком промислових підприємств

Діапазон значень $I_{ит}$	Ефективність механізму управління сталим розвитком
< 1,0	Низька ефективність
1,0 – 1,5	Достатня ефективність
> 1,5	Висока ефективність

Таблиця 2

**Диференціація за інтегральним індексом зміни показників бізнес-процесів
ефективності механізму управління сталим розвитком підприємств сфери послуг**

Діапазон значень I_{itr}	Ефективність механізму управління сталим розвитком
< 0,9	Низька ефективність
0,9 – 1,1	Достатня ефективність
> 1,1	Висока ефективність

Висновки. Отже, запропонований у статті методичний підхід щодо оцінювання ефективності механізму управління сталим розвитком може використовуватися як у діяльності українських підприємств України, так і закордонних. Пояснюється це універсальністю підходу, повнотою множини оцінюваних параметрів, а також простотою розрахунків. Виходячи з проведеного дослідження, можна стверджувати, що універсальність та адекватність підходу дозволяє покласти його в основу прогнозування сталого розвитку підприємства.

Література

1. Бикова В.Г. Оцінка та планування фінансово-економічного потенціалу підприємств загальнодержавного значення: дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / Дніпропетровський національний ун-т. – Д., 2006. – 219 с.
2. Галько Л.Р. Забезпечення та підтримка економічної стійкості промислового підприємства: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04 / Л.Р. Галько; НАН України, Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. – О., 2010. – 20 с.
3. Горемикіна Ю.В. Формалізація даних та методичні підходи у контексті оцінки ефективності соціальних послуг. / Ю. В. Горемикіна // Механізм регулювання економіки. – 2012. – № 1. – С. 188–195.
4. Доценко О.С. Статистичний аналіз діяльності банків України [Текст]: дис... канд. екон. наук: 08.00.10 / Доценко Оксана Станіславівна; Державна академія статистики, обліку та аудиту Держкомстату України. – К., 2007. – 177 с.
5. Капелюшина Т.В. Підхід до оцінки ефективності механізму управління підприємством в контексті сталого розвитку / Т.В. Капелюшина // Економіка. Менеджмент. Бізнес. – № 2(16)/2016. – К.: ДУТ, 2016. – С. 62–68.
6. Кобелєв В.М. Методичні підходи щодо визначення і оцінки ефективності господарської діяльності підприємства /В.М. Кобелєв //Вісник НТУ «ХПІ». – 2014. – №33(1076). – С. 98–108.
7. Ковалевський Г.В. Статистика / Г.В. Статистика. – Харків: ХНАМГ, 2010. – 313 с.
8. Куценко А.В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємства: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04 / А.В. Куценко; Полтав. ун-т спож. кооп. України. – Полтава, 2007. – 20 с.
9. Метеленко Н.Г. Формування внутрішнього господарського механізму ефективного функціонування промислових підприємств: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.04 / Н.Г. Метеленко; Нац. гірн. ун-т. – Д., 2011. – 34 с.
10. Стасюк В.П. Моделі адаптивного управління підприємством у нестабільному економічному середовищі: Автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.03.02 / В.П. Стасюк; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2003. – 35 с.
11. Тараєвська Л., Рищук Л. Методичні підходи до оцінки рівня управління організацією / Л. Тараєвська, Л.Рищук // Економічний аналіз. – 2013. – Вип. 12. – Ч. 4. – С.79–83.
12. Шипонова О.В. Розвиток фінансово-економічного механізму підприємств: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.04.01 / О.В. Шипонова. – Укр. акад. банк. справи. – Суми, 2002. – 20 с.

Капелюшная Татьяна Викторовна. Оценка эффективности механизма управления устойчивым развитием предприятия с использованием статико-динамического подхода. В статье уделено внимание важности управления в функционировании и развитии предприятия, рассмотрена эффективность как объект процесса управления в условиях нынешнего функционирования предприятий. Приведены существующие подходы к оценке механизмов управления предприятиями. Обоснована оценка эффективности механизма управления устойчивым развитием с использованием статико-динамического подхода, который позволит исследовать устойчивость развития предприятия во времени. Отмечена целесообразность использования индексного метода, который позволит учитывать динамизм функционирования предприятия, т.е. индексированную величину - показатель, изменение которого отражает индекс, что особенно важно в управлении устойчивым развитием предприятия. Предложено проводить дифференциацию по интегральному индексу изменения показателей бизнес-процессов в зависимости от типа деятельности предприятий. Отмечено, что универсальность и адекватность предложенного подхода позволит положить его в основу прогнозирования устойчивого развития предприятия.

Ключевые слова: управление, механизм управления, эффективность, развитие предприятия, интегральный индекс изменения, коэффициент устойчивости развития.

Kapelyushna Tetyana. Evaluation of the effectiveness of the sustainability management enterprise using static-dynamic approach. The paper paid attention to the importance of management in the operation and development of the company, reviewed the effectiveness of the object management process in terms of the current operation of enterprises. An existing approaches to evaluation mechanisms management of enterprises. Grounded evaluating the effectiveness of the management of sustainable development, using static-dynamic approach that will investigate the sustainability of the company over time. Noted the feasibility of using the index method, which will take into account the dynamism of the enterprise, will be indexed value - an indicator which reflects the change index, which is especially important in the management of sustainable development of the company. A differentiation spending by a combined index changes of business processes depending on the type of activity. It is noted that the universality and adequacy of the proposed approach will put it in a forecasting basis for sustainable enterprise development.

Keywords: management, management mechanism, efficiency, enterprise development, integrated code change, the rate of sustainability.